

universali. Waqt li l-ktieb fuq Paul P.Borg juri li dan il-kittieb għandu relazzjoni mal-ambjent. Jidher ambjentalist – għalhekk johlq il-ħdax-il kmandament (ħobb il-ħolqien). U l-ktieb li jien ktibt fuqu (fost hwejjeġ oħrajn) jipprova jifli kif il-letteratura li jikteb Borg tippriserwa din l-identità ambjentalista. Imma fil-proċess jikxef il-ħajja ġewwiena f'xogħol l-awtur.

- Żewġ kotba oħra minn din is-sensiela huma dwar żewġ poeti li jiena naf fil-qrib ħafna wkoll u kienu katalisti għall-bidla tas-snin sittin. Qed ngħid għal Mario Azzopardi u Victor Fenech. Lil Mario jiena wkoll nafu sew għaliex kien kitibli d-daħla għall-ktieb tiegħi "24, Triq Had-Dwieli". Mario għandu ħafna elementi spiritwali fil-poezija tiegħu u fl-istess ħin jibqa' magħruf li tratta sugġetti li tradizzjonalment f'Malta kienu jitqiesu pprojbti jew offensivi bħas-sesswalità mberrħa u l-faċċjolizmu tar-religjuż fost oħrajn. Lil Victor Fenech jiena dejjem segwejt u ispirani partikolarment fil-poezija sperimentali u dik plastika, magħrufa bħala concrete poetry. Hemm ukoll l-aspett ta' protesta. X'tgħidilna dwar dawn l-awturi, naturalment mill-perspettiva tal-ktieb tiegħek.

T. Fuq it-titli tal-kotba li jien ktibt fuq Mario Azzopardi (Dellijiet Jgħajtu fir-Ras, 2020) u fuq Victor Fenech (Fl-Arena ta' Moħħu, 2018) nista' nteni dak li għedt qabel: li l-lingwa figurattiva tipprovdi spazji mentali tal-kuncett lingwistiku kognittiv ta' kull awtur. Imma t-tnejn li huma għandhom l-identità partikulari tagħhom.

Il-ktieb fuq Azzopardi juri kritiku soċjali kruċjali, u juri li l-proċess kreattiv tiegħu spiss jinħass forza kontroversjali qawwija fi ħdan l-ambjent soċjokulturali ta' żmienu. Juri li l-kitbiet ta' Azzopardi jifgħu bosta dubji fuq standards tradizzjonali u forum stabbiliti, u jinvestigaw hwejjeġ li jikkawżaw uġiġħ uman u tbatija soċjali. Il-poeziji, il-poesejs,

u r-rakkonti Azzopardjani huma ġeneralment prodott tas-soċjetà tagħhom u essenzjalment huma "soċjali" fis-sens li hemm kawżiet soċjali li jqanqlu l-produzzjoni tagħhom; għalhekk jittrattaw temi soċjali u kontenut rilevanti għaż-żmien tagħhom, u jippruvaw igibu xi forma ta' effett soċjali.

Imma fuq kollox, il-ktieb lil Mario Azzopardi jurih fil-partijiet tiegħu ta' poeta, prożatur, poesejist, pittur, kritiku, ġurnalista kulturali, direttur tat-teatru, editur, u għalliem.

Meta mbagħad immorru għall-ktieb fuq Victor Fenech naraw (fost hwejjeġ oħrajn) lil dan joqgħod iterraq fuq il-fruntiera bejn proża u poezija biex joffrilna perspettiva oħra fuq ir-relazzjonijiet soċjali li nsibu mad-warna. L-istil mentali tiegħu jaħdem bil-ġustapozizzjoni u d-djalogizmu. Il-forma għal poeta bħal Fenech hija dak l-element li jsawwar dak li jgħid. Il-forma tmur mal-ħsieb u tilgħab bil-lingwa u l-viżwal. Ħafna mill-għabar kulturali jiddependi fuq l-għażla tal-forma poetika. Huwa awtur intellettuali. Mimli kultura. Mimli referenzi. Mimli djalogizmu. Imma fl-istess ħin huwa mimli soġġettività. Biss, fih il-personali malajr jingħaraf bħala ġenerali; u l-individwu jsir mikrokożmu. U jrid jin-qara b'mod produttiv. Għax xogħlijietu jagħmlu sehem minn maqdes ruħu mdawwar b'arena mentali. Il-letteratura ta' Fenech tidher avvanz lura lejn il-ħajja; il-ħsieb ikun f'saħħtu bil-libertà tal-forma. Il-kitba letterarja tiegħu għandha personalità li tgħożż il-ġmiel u tikkritika l-kontemporanjetà, u gġgħalna nissuspettaw fil-valuri tal-lum. Mhix biss kritika iebes tal-kontemporanjetà, imma hija wkoll sfog muġuġħ ta' lment personali kontra l-ħajja li jingħaqad ma' lment personali oħrajn ta' poeti kontemporanji.

• Ġojjell, ħa nsejjaħ-lu hekk li tajtna, u fl-istess ħin għodda essenzjali huwa l-"Aspetti tat-Traduzzjoni Maltija" li joffri spjegazzjonijiet ċarissimi fuq problemi

teoretiċi involuti fis-sugġett tal-istudji tat-traduzzjoni. M'hemmx lok li nidħlu fit-temi kollha indirizzati bħalma huma l-ġrajja storika tat-traduzzjoni Maltija, l-bixriet kulturali fit-traduzzjonijiet Maltin u ħafna oħrajn. Ma nistax ma nagħlaqx din it-taħdita però billi nsaqsik x'kienu r-raġunijiet l-aktar li wassluk biex toħroġ dan il-ktieb. U forsi tgħid lill-qarrejja tagħna sugġeriment qasir meta jkun qed jaħdem fuq xi traduzzjoni, mhux neċessarjament ktieb imma anke fil-qadi tax-xogħol tagħna eċċ.

T. Aspetti tat-Traduzzjoni Maltija (2015) ktibtu l-aktar biex infisser bil-Malti ftit mit-teorija tat-traduzzjoni, imma wkoll sabiex nuri xi proċessi hemm involuti meta jsir transfer kreattiv fit-traduzzjonijiet bil-Malti. Fih (dan il-ktieb) hemm ukoll il-ġrajja storika tat-traduzzjoni f'pajjizna u l-ħidma wtiqa ta' xi wħud mill-aqwa tradutturi Maltin.

Ipprovajt nuri li meta naħsbu fuq it-traduzzjoni Maltija nintebħu x'responsabbiltà għandu t-traduttur. Din ir-responsabbiltà titlob, fost hwejjeġ oħra-

jn, teħid denn ta' deċiżjonijiet, applikazzjoni addattata ta' metodi u strategiji, u tħaddim xieraq tal-lingwa. It-traduttur irid jasal biex ikun intelligen- ti u immaginattiv ħalli jrabbi fiduċja xierqa f'dak li jwettaq u jirrispetta lis-sors u lill-qarrejja targit tiegħu.

Traduttur tajjeb huwa dejjem riċerkatur ta' ħila. Is-suggeriment tiegħi huwa li min jidħol għal ħidma ta' traduzzjoni jrid jagħmel riċerka li toqgħod sew mal-materjal li jkollu. U dan barra li jeħtieġ ikollu ħakma tajba taż-żewġ lingwi li jkun se jaħdem bihom. U ħakma tajba tinvolvi wkoll il-kultura konvenjenti li tmur mal-lingwi.

Min jidħol għal xi traduzzjoni letterarja, jeħtieġ ikun midħla sew tal-awtur li jkun se jittraduċi. Dan ifisser li t-traduttur irid jaqra (bħala parti mir-riċerka tiegħu) kemm jiflaħ mix-xogħlijiet l-oħra tal-awtur ħalli jidra sew l-istil mentali tiegħu.

Meta jien iddeċidejt li nittraduċi The Power and the Glory ta' Graham Greene, kont ħadt din id-deċiżjoni wara li kont studjajt lil Greene fid-dettall, qrajt ix-xogħlijiet tiegħu kollha, u għallimtu fil-livell avvan-

zat – b'hekk ħassejtni li stajt nifhem sew l-istil mentali tiegħu.

Li wieħed ikun jaf lill-awtur oriġinali sew, huwa essenzjali. Mill-banda l-oħra, fi traduzzjoni teknika t-traduttur jeħtieġ ikun midħla sew tas-sugġett li jkun qed jittraduċi u (bħala parti mir-riċerka tiegħu) jigbor it-terminologija xierqa fiż-żewġ lingwi biex jistudja tajjeb l-ekwivalenza. Il-konsulenti fl-oqsma involuti jiswewlu ħafna lit-traduttur.

- Charles, niringrazzjak tal-ħin tiegħek u l-aħħar mistoqsija hija inevitabbli. X'qed inkunu qed nistennew mingħandek fil-futur?

T. Nixtieq ħafna nid-dedika ħini għall-kitba kreattiva, l-aktar biex nikteb rumanz. Hemm ħsieb li ilu jħuf f'moħħi xi 20 sena, imma r-rabti u l-qadjiet fl-oqsma tal-lingwistika kulturali u l-istilistika letterarja (li huma għal qalbi ħafna) jeħduli ħafna ħin fir-riċerka li jitolbu. Se nkompili naħdem fuqhom għax għad hemm bosta xi jsir, u bil-ħidma tiegħi fihom inħoss li nkun qed nagħti seħmi fil-kultura Maltija. Il-kitba kreattiva tibqa' tistenna.